

Agata Nijander-Dudzińska*

KARIERA POLITYCZNA W KONTEKŚCIE RÓŻNYCH KRYTERIÓW PRZYWÓDZTWA WE WŁADZACH MIEJSKICH

Odrodzenie samorządu miejskiego w Polsce otworzyło możliwości swobodnej, opartej na konkurencji kreacji pluralistycznego układu sił w miejskim polu władzy. Powstały warunki dla zbudowania nowych kanałów rekrutacji do lokalnych elit władzy i ścieżek awansu dla aktorów społecznych, zmotywowanych do aktywności politycznej w mieście. Ramy instytucjonalno-prawne określiły system pozycji, stanowiący podstawę do kształtowania się przywództwa miejskiego. W strukturach konkurujących partii i stronnictw znaleźli się aktorzy prezentujący różne opcje i poglądy, a ugrupowania pozwoliły na wykazanie się im. Ludzie żyjący w miastach, skonfrontowani z problemami transformacji, zostali zobligowani do samodzielnego poszukiwania rozwiązań, budowania więzi i wizerunku swojego miejsca zamieszkania i kształtowania własnej kultury politycznej. Uwarunkowania te sprzyjały ujawnieniu się osób obdarzonych zdolnościami przywódczymi. W tak zorganizowanym porządku mogły urzeczywistnić się wszystkie wymiary przywództwa: prawno-instytucjonalny, psychologiczny, systemowo-partyjny i kulturowo-społeczny¹.

Biorąc pod uwagę przede wszystkim prawno-instytucjonalny wymiar zjawiska przywództwa lokalnego w ćwierćwieczu funkcjonowania samorządu miejskiego, można wyróżnić dwa istotne okresy. W latach 1990–2002 przepisy ustawodawstwa samorządowego przyznawały pierwszoplanową rolę organowi

* dr Agata Nijander-Dudzińska, Akademia Ignatianum w Krakowie, e-mail: anijander@gmail.com

¹ A. Pawłowska, *Prawno-instytucjonalny wymiar przywództwa lokalnego (na przykładzie wybranych państw)*, w: *Model przywództwa: wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, red. A.K. Piasecki, Wydawnictwo Profesja, Kraków 2006, s. 443.

uchwałodawczemu – radzie miasta. Wyróżniały one co prawda szczególną pozycję zarządów miast oraz burmistrzów i prezydentów, ale obsada tych stanowisk zależała od układu sił politycznych w radzie. Z czasem rozwiązanie to stało się przedmiotem dyskusji naukowców i praktyków – dostrzeżono, że takie usytuowanie przedstawicieli władzy wykonawczej w mieście komplikuje procesy decyzyjne, a przede wszystkim utrudnia kształtowanie się przywództwa miejskiego. Przywództwo miejskie, zbudowane przez lidera dysponującego zdolnością do mobilizowania ludzi i zasobów wokół ważnych projektów rozwojowych, postrzegano jako pożądany wariant w warunkach transformacji i rosnącej konkurencyjności miast.

Argumenty te legły u podstaw zmiany w systemie wyłaniania władz miejskich, mającej na celu wzmocnienie pozycji burmistrzów i prezydentów względem ugrupowań politycznych poprzez zapewnienie im mandatu pochodzącego z wyborów powszechnych².

Pierwsze dwanaście lat odrodzonego samorządu stanowiło jednak okres, w którym na scenie miejskiej zaistnieli aktorzy, którzy odgrywali istotną rolę we władzach miejskich i życiu miasta. Wyróżniali się zajmowaną pozycją w strukturze samorządu, umiejętnością inicjowania działań, tworzenia koalicji i kierowania ludźmi. Ramy prawno-instytucjonalne stworzyły przestrzeń, w której mogli ujawniać i wykorzystywać swoje zasoby osobowościowe. W systemie władz miejskich działania ich wyznaczane były przez usytuowanie względem własnego zaplecza politycznego, a skuteczność działań w dużej mierze zawdzięczali zdolności do właściwego odczytywania i interpretowania społeczno-kulturowej sytuacji miasta.

Jak się wydaje, prześledzenie dalszych losów tych aktorów, którzy odgrywali istotne role przywódcze we władzach miejskich w latach 1990–2002 stanowi interesujący trop badawczy w refleksji nad funkcjonowaniem polskiego samorządu miejskiego. Materiału dla opisu i wyjaśnienia dostarczają studia przypadków. W niniejszym artykule wykorzystano informacje dotyczące funkcjonowania władz miejskich Rzeszowa.

Rzeszów jest jednym z miast peryferyjnych, które w latach dziewięćdziesiątych XX wieku wkraczały obarczone opóźnieniem cywilizacyjnym i licznymi infrastrukturalnymi problemami. Mimo że transformacja otworzyła przed nim szanse rozwoju, które, biorąc pod uwagę bilans ćwierćwiecza, nie zostały

² Ustawa z 20.06.2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta, Dz.U. z 2002 r., nr 13, poz. 984; Dz.U. z 2010 r., nr 176, poz. 1191.

zmarnowane. Istotnym impulsem rozwoju było uzyskanie przez Rzeszów statusu stolicy regionu w wyniku reformy administracyjnej z 1997 roku.

Skład polityczny i strukturę władz miejskich Rzeszowa można opisać poprzez charakterystykę kolejnych kadencji miejskiego samorządu. W latach 1990–1994 władze miejskie były zdominowane przez stronę postsolidarnościową, przy całkowitej niemal marginalizacji postkomunistycznej opozycji (w radzie miasta zasiadało 42 radnych Komitetów Obywatelskich i tylko 3 przedstawiciele lewicy). Funkcję prezydenta pełnił Mieczysław Janowski. Już w pierwszych latach zarysowały się charakteryzujące cały omawiany okres podziały wewnątrz postsolidarnościowej prawicy, pozostające pod wyraźnym wpływem sporów politycznych dominujących na szczeblu centralnym. II kadencja upłynęła pod znakiem owych narastających konfliktów. Na stanowisko prezydenta ponownie wybrano M. Janowskiego, a miejska lewica wzmocniła swoją reprezentację. W kolejnej kadencji większość w radzie miasta stanowili przedstawiciele Akcji Wyborczej Solidarność, skład zarządu miasta odzwierciedlał układ sił w AWS, a na jego czele stał Andrzej Szlachta. W tej kadencji lewicowa opozycja, reprezentowana w radzie przez radnych zajmowała silniejszą pozycję niż w poprzednich latach, dysponując 16 mandatami w 45-osobowej radzie miasta. Konflikty w AWS doprowadziły do całkowitej dezintegracji prawej strony samorządowej sceny miejskiej. W pierwszych wyborach bezpośrednich na stanowisko prezydenta miasta w 2002 roku, prawica wystawiła sześciu kandydatów, postkomunistyczna lewica – jednego. Wybory wygrał kandydat SLD Tadeusz Ferenc. Kolejne kadencje to okres dominacji silnego lidera miejskiego, w warunkach osłabienia pozycji ustrojowej rady miasta i podziału opcji postsolidarnościowej³.

Można uznać, że pierwsze zwycięstwo wyborcze T. Ferenc zapoczątkowało proces budowy silnego przywództwa miejskiego. Karierę w samorządzie rozpoczynał pełniąc funkcję radnego w latach 1994–2001. Był wówczas jednym z liderów, ale oprócz niego, w ciągu trzech pierwszych kadencji pojawili się inni istotni i wpływowi aktorzy, których również można było określić tym mianem. Ich dalsze losy polityczne mogą stanowić interesujący przedmiot analizy.

Punktem wyjścia są wyniki badań dotyczących funkcjonowania władz miejskich Rzeszowa okresie transformacji, przeprowadzone w latach 2004–2005. Na podstawie źródeł zastanych oraz informacji i opinii zawartych w wypowiedziach respondentów: przedstawiciele miejskiego samorządu (prezydentów, członków zarządu i radnych) oraz elit miejskich i ekspertów społecznych

³ A. Nijander-Dudzińska, *Wokół lidera miejskiego. Samorząd Rzeszowa w latach 2006–2010*, w: *Rzeszów w XX-leciu III RP*, red. M. Malikowski, Wydawnictwo UR, Rzeszów 2012.

(przedsiębiorców, urzędników różnych szczebli, dziennikarzy, przedstawicieli miejscowej hierarchii Kościoła katolickiego oraz działaczy organizacji pozarządowych) udało się skonstruować listę członków władz miejskich trzech pierwszych kadencji, którzy zyskali opinię przywódców oraz skonstruować listę kryteriów tego przywództwa⁴. Identyfikacja kierunków i dróg kariery ówczesnych liderów (w latach 2002–2015) oraz próba uchwycenia uwarunkowań tych karier stanowią główny problem badawczy.

Kryteria i podmioty przywództwa w samorządzie Rzeszowa w latach 1990–2002

Wyniki analizy wypowiedzi badanych członków władz miejskich Rzeszowa oraz przedstawicieli elit miejskich i ekspertów społecznych zdają się potwierdzać zarówno potoczne, jak i naukowe spostrzeżenia o szczególnej roli, jaką w pierwszej dekadzie odrodzonego samorządu odgrywali w miastach prezydenci. Udzielając odpowiedzi na pytanie o to, czy w latach 1990–2002 w organach samorządu Rzeszowa pojawił się lider, najwięcej respondentów wskazało na jednego z prezydentów, pełniącego funkcję w latach 1991–1998 – Mieczysława Janowskiego.

Wśród przywoływanych przez rozmówców uwarunkowań, cech i umiejętności, które pozwoliły mu zająć taką pozycję, na plan pierwszy wysuwają się zdolności komunikacyjne, a przede wszystkim umiejętność przekonywania do własnych racji. Jeden z członków zarządu ujął to następująco: „obserwując Janowskiego w działaniu widziałem, jak potrafił zupełnych przeciwników przekonać wyjaśniając, argumentując...”. Według przewodniczącego klubu Konwencji Prawicy w II kadencji, prezydent „przychodził z problemem i dawał propozycję rozwiązania, wokół której toczyła się dyskusja na klubie i najczęściej się to przyjmowało”. Zdaniem wieloletniego radnego prawicy, prezydent „umiał zyskiwać posłuch... choć nie wszyscy go lubili”. Z wypowiedzi respondentów wynika, że nie miały wpływ na skuteczność prezydenta M. Janowskiego miała jego kultura osobista (wedle jego współpracownika, „nigdy żadnego nie obraził”) oraz nieprzeciętne zdolności oratorskie.

⁴ Badania przeprowadzone w latach 2004–2005, w ramach przygotowania rozprawy doktorskiej A. Nijander-Dudzińska, *Mechanizmy funkcjonowania władz miejskich Rzeszowa w okresie transformacji (analiza socjologiczno-politologiczna)*, pod kier. prof. dr. hab. M. Malikowskiego, UR, Rzeszów (mps).

Duże znaczenie dla kształtu jego przywództwa miały też, według najbliższych obserwatorów, zdolności prezydenta w zakresie zarządzania ludźmi – ich zdaniem był pracowity, wymagający, zdecydowany, ale jednocześnie otwarty na dyskusję i odmienne propozycje. Uznanie respondentów zdobyła też umiejętność wyjaśniania nieporozumień.

Wśród wypowiedzi respondentów na temat prezydenta niewiele można znaleźć negatywnych ocen, które najczęściej (zwłaszcza, gdy padały ze strony przedstawicieli opozycji) miały charakter krytyki konkretnych, merytorycznych posunięć. Styl przywództwa M. Janowskiego miał jednak także swoich zdeklarowanych przeciwników, których działania przyczyniły się do zakończenia przez niego działalności w samorządzie miasta.

Z punktu widzenia opisu i wyjaśnienia podstaw przywództwa w samorządzie Rzeszowa, uzasadnione wydaje się porównanie opinii członków władz miejskich (a więc współpracowników lub bezpośrednich konkurentów politycznych prezydenta) z wynikami analizy wypowiedzi respondentów.

Pytani o to, czy we władzach miejskich Rzeszowa pojawił się w omawianym okresie lider, respondenci – przedstawiciele różnych środowisk miejskich spoza organów samorządu najczęściej wskazywali prezydentów pierwszych trzech kadencji, przy czym zdecydowaną przewagę zdobył M. Janowski. Jak się wydaje, jako kryterium respondenci przyjęli cechy osobowościowe – najlepiej oceniali jego inteligencję, otwartość, uczciwość, rozwagę i kulturę osobistą. Obraz stylu przywództwa, jaki wyłania się z wypowiedzi rozmówców zawiera elementy zdecydowanie pozytywne, takie jak: koncyliacyjność: „Wprowadził pewien styl myślenia i politycznego dążenia do pewnej zgody, mimo różnic politycznych”⁵, „...zawsze unikał konfliktów...”⁶, „...umiał słuchać...”⁷, „...Janowski był człowiekiem niekonfliktowym. Jest to człowiek dobrze wychowany...”⁸; umiejętność formułowania celów ważnych dla miasta: „... inspirował działania dalekowzroczone, których efekty dopiero dziś widzimy...”⁹, „... nie był politykiem, ale samorządowcem w pełnym tego słowa znaczeniu...”¹⁰; umiejętność kształtowania dobrego wizerunku miasta na zewnątrz: „...dobrze promował Rzeszów... przez porozumienia z miastami partnerskimi wprowadzał Rzeszów na arenę europejską... Był

⁵ Wywiad z dyrektorem instytucji kulturalnej.

⁶ Wywiad z dziennikarzem lokalnej prasy.

⁷ Wywiad z prezesem stowarzyszenia profesjonalistów.

⁸ Wywiad z dziennikarzem lokalnej prasy.

⁹ Wywiad z dyrektorem instytucji kulturalnej.

¹⁰ Wywiad z dziennikarzem prasy lokalnej.

Europejczykiem...¹¹; a także zdolność konstrukcji własnego dobrego wizerunku: „...Janowski był dwie kadencje – druga kadencja świadczy o tym, że ludzie mieli do niego zaufanie. On był dobrze postrzegany...¹²

Respondenci są w zasadzie zgodni co do wysokiej oceny osobowości i stylu prezydenta M. Janowskiego (tylko jeden z nich, były parlamentarzysta, dał wyraz jednoznacznej niechęci do niego), różnili się w ocenie jego zdolności przywódczych. Najczęściej wskazywane mankamenty prezydentury dwóch pierwszych kadencji, to: zamiłowanie do celebry: „wprowadził taki troszkę bizantyjski styl sprawowania władzy...¹³; „...najlepszym prezydentem od decyzji symbolicznych był Janowski... kwestie rocznic, pomników, reprezentacji miasta, podpisywanie umów między miastami...¹⁴; brak skuteczności, zwłaszcza w dziedzinie gospodarczej i finansowej: „nie potrafił przekuć swojej indywidualności na działanie...¹⁵; „...on nie za dużo zajmował się gospodarką...¹⁶. Należy jednocześnie zwrócić uwagę, że oceniając efekty polityki gospodarczej prezydenta, respondenci często przywoływali zewnętrzne okoliczności usprawiedliwiające go, np. obiektywna sytuacja ekonomiczna czy brak partnerów do współpracy.

Wśród odpowiedzi na pytanie o lidera w samorządzie miasta, udzielanych przez respondentów – członków władz miejskich, rządziej w wypadku M. Janowskiego, pojawiały się wskazania kolejnego prezydenta, Andrzeja Szlachty, pełniącego funkcję w III kadencji. W opiniach na jego temat pojawiły się wyrazy uznania dla jego zdolności przywódczych¹⁷, ale krytyczni wobec prezydenta respondenci stawiali mu sprzeczne zarzuty: jeden z członków zarządu negatywnie ocenił jego zbytnią elastyczność wobec grupy początkowych zwolenników¹⁸, zaś jeden z grupy owych zwolenników skrytykował małą otwartość prezydenta na ich propozycje¹⁹. Należy podkreślić, że komentujący styl działania prezydenta respondenci wyraźnie akcentowali znaczenie trudniejszych niż to miało miejsce w przypadku jego poprzednika warunków politycznych, w jakich przyszło mu budować przywództwo.

¹¹ Wywiad z byłym przedstawicielem rządowej administracji terenowej.

¹² Wywiad z dziennikarzem prasy lokalnej.

¹³ Wywiad z dziennikarzem prasy lokalnej.

¹⁴ Wywiad z przedsiębiorcą.

¹⁵ Wywiad z dziennikarzem prasy lokalnej.

¹⁶ Wywiad z przedsiębiorcą.

¹⁷ Wywiady z radnym SLD III kadencji i członkiem zarządu miasta II i III kadencji.

¹⁸ Wywiad z członkiem zarządu miasta III kadencji.

¹⁹ Wywiad z radnym AWS i FRZ III kadencji.

Oceny stylu przywództwa prezydenta miasta A. Szlachty dokonywane przez respondentów – przedstawicieli elit lokalnych i ekspertów społecznych – były w porównaniu do opinii na temat jego poprzednika bardziej zróżnicowane i niejednoznaczne. Więcej respondentów nie zgodziło się uznać go za lidera, w trzech przypadkach wiązało się to z bardzo nieprzychylną oceną prezydentury. W pozostałych wypowiedziach można odnaleźć uznanie dla jego inteligencji, wykształcenia, a także otwartości na kontakty z różnymi środowiskami. Zwraca uwagę znacznie mocniej niż w przypadku M. Janowskiego akcentowany (w negatywnym kontekście) fakt jego silnej identyfikacji politycznej. Większość rozmówców podkreślała sukcesy A. Szlachty związane z inwestycjami i dynamizacją gospodarki miasta, przy czym kilku z nich zaznaczyło, że było to efektem właściwego doboru współpracowników przez prezydenta (chodziło przede wszystkim o wiceprezydenta Wiesława Walata). Nieprzychylny komentarze rozmówców dotyczyły ceremonialnego stylu sprawowania władzy.

Wypowiedzi respondentów, zwłaszcza zaś dziennikarzy lokalnych, a także wyniki analizy artykułów prasowych każą zwrócić uwagę na problem wpływu wizerunku medialnego osób sprawujących najwyższe funkcje w mieście na opinie mieszkańców, skłaniają też do zadania pytania o uwarunkowania kształtowania się tego wizerunku. Wydaje się, że nieprzychylność środków masowego przekazu mogła w pewnym stopniu wpływać na odbiór społeczny osoby i działań prezydenta A. Szlachty. Symptomatyczne jest, że wśród osób wyrażających najbardziej krytyczną ocenę prezydentury III kadencji znaleźli się czterej badani dziennikarze lokalni. W ich wypowiedziach prezydent A. Szlachta jawi się co prawda jako otwarty na kontakty z mediami, ale jednocześnie nieprzekonujący i nieumiejący zaprezentować swoich osiągnięć. Pojawiał się też zarzut co do jego stosunku do prasy, którego istotę, cytując jednego z przedstawicieli tego środowiska, można ująć następująco: „nie rozumiał, że na media nie można się obrażać, nawet jeżeli czasem piszą krytycznie...”²⁰.

Pytani o identyfikację i charakterystykę lidera w rzeszowskim samorządzie, rozmówcy wskazywali, obok prezydentów, także innych członków zarządu i rady miasta (znacznie rzadziej czynili to badani z kategorii elit lokalnych i ekspertów społecznych niż członkowie władz miejskich). Na podstawie ich wypowiedzi można podjąć próbę wyodrębnienia przyjmowanych przez nich kryteriów przywództwa miejskiego. Zaliczają się do nich:

²⁰ Wywiad z dziennikarzem lokalnego dziennika.

1. **Cechy osobowościowe** przypisywane poszczególnym członkom władz miejskich trzech pierwszych kadencji. Wśród nich najczęściej przywoływano: zdolność przekonywania ludzi do swoich racji, inteligencję i konsekwencję w działaniu. Te cechy respondenci przypisywali szczególnie: M. Janowskiemu, A. Szlachcie, Józefowi Górnemu (wiceprezydentowi miasta II i III kadencji), Andrzejowi Decowi (radnemu czterech kadencji, pełniącemu w tym czasie funkcje przewodniczącego i wiceprzewodniczącego rady miasta), Adamowi Matuszczakowi (działaczowi rzeszowskiej „Solidarności” i radnemu II kadencji) oraz Januszowi Ramskiemu (radnemu III kadencji z ramienia AWS, a później liderowi odrębnego klubu Forum Rzeszowa). Inne właściwości lidera, to zdaniem respondentów: kultura osobista, uczciwość, siła własnych przekonań przy jednoczesnym otwarciu na poglądy innych oraz zdrowy rozsądek.

2. **Funkcja pełniona w organach władz miasta.** Zdaniem części rozmówców, niejako w naturalny sposób zapewnia ona pozycję lidera prezydentowi, przewodniczącemu rady miasta oraz przewodniczącym komisji rady miasta.

3. **Kompetencje i kwalifikacje.** W tym przypadku można wyróżnić dwa podejścia. Pierwsze dotyczy ogólnej kompetencji i merytorycznego przygotowania jako koniecznego warunku przywództwa. W innym pojawiającym się w wywiadach rozumieniu chodzi o to, że, jak to ujął jeden z respondentów, liderzy mogą być „różni w różnych obszarach”²¹. Wiąże się to ze specjalizacją poszczególnych osób, wynikającą z wykształcenia, zawodu i doświadczeń w różnego rodzaju dziedzinach działalności społecznej. W związku z tym kryterium w wywiadach pojawiły się wskazania wiceprezydentów i członków zarządu miasta (Władysław Świetlicki, Leszek Trybus, Józef Górny, Dionizy Beda, Wiesław Walat) oraz radnych (Andrzej Dec²², Karol Wąsowicz, Jacek Posiewała, Władysław Kasza, Tadeusz Ficek, Waldemar Szumny).²³

4. **Rzeczywisty wpływ na decyzje i działania podejmowane przez członków własnej frakcji.** Chodzi tu o pozycję zajmowaną przez konkretne osoby w swoim ugrupowaniu politycznym, co związane jest (choć nie w każdym przypadku), z formalną funkcją przewodniczącego klubu politycznego radnych. Warto zauważyć, że w tym kontekście często wskazywano liderów opozycji, takich jak:

²¹ Wywiad z członkiem zarządu miasta II i III kadencji.

²² Był to najczęściej i najbardziej pozytywnie kojarzony radny przez przedstawicieli elit lokalnych i ekspertów społecznych.

²³ Wywiady z radną KO I kadencji, radnym SLD I kadencji, członkiem zarządu miasta I kadencji, radnym AWS III kadencji, liderem rzeszowskiej „Solidarności”.

Zdzisław Daraż, Piotr Rybka, Karol Wąsowicz, Tadeusz Ferenc – jak to ujął jeden z dziennikarzy: „oni decydowali, jak się zachowa SLD”²⁴.

5. Społeczna waga i społeczna widoczność spraw, jakie należały do kompetencji i zainteresowań poszczególnych członków władz miejskich. Na podstawie tego kryterium respondenci wskazali na przykład jako liderów dwóch wiceprezydentów: Józefa Górnego, który był w zarządzie miasta II kadencji odpowiedzialny za gospodarkę komunalną i Wiesława Walata, któremu w III kadencji podlegały sprawy inwestycji miejskich. Nazwisko tego ostatniego, co warte odnotowania, często pojawiało się w wypowiedziach respondentów spoza organów samorządu. Może to prowadzić do wniosku, że dziedzina bezpośredniej odpowiedzialności w znacznym stopniu determinowała poziom rozpoznawalności członka władz miejskich wśród mieszkańców miasta.

6. Autorytet – ponieważ pojęcie to nieuzupełnione dodatkowymi wyjaśnieniami, pojawiło się w związku z nazwiskiem Antoniego Kopaczewskiego, legendy rzeszowskiej „Solidarności”, można mniemać, że chodzi tu o autorytet moralny, będący konsekwencją dotychczasowych osiągnięć i postawy (na uwagę zasługuje fakt, że dwa z trzech wskazań tego radnego, pochodziły ze strony starszych radnych lewicy.)

7. Aktywność i głębokie zaangażowanie w pracę na rzecz miasta. To kryterium wybierali zwłaszcza respondenci identyfikujący liderów w samorządzie I kadencji. W odniesieniu do tego okresu pojawia się w wypowiedziach ówczesnych członków władz miejskich największa liczba nazwisk (obok Mieczysława Janowskiego także Władysław Świetlicki, Leszek Trybus, Marta Niemiec, Joanna Gibalewicz²⁵). Zwraca uwagę, że kilku respondentów wyraziło uznanie dla postaw tych członków władz miejskich, którzy zaangażowanie w sprawy miasta łączyli z apolitycznością, umiejętnością wyjścia poza podziały partyjne. Jako przykład tak rozumianych liderów, respondenci przywołali Tadeusza Strużyńskiego (członka zarządu I kadencji) i Jacka Posiewałę (radnego III kadencji z ramienia SLD)²⁶.

8. Skuteczność działań, będąca efektem umiejętności współpracy. To kryterium (może paradoksalnie), można wyróżnić na podstawie wypowiedzi respondentów, którzy przywoływali przypadek radnego, który, ich zdaniem, nie został nim, mimo predyspozycji (takich jak: silna osobowość, konsekwencja,

²⁴ Wywiad z dziennikarzem prasy lokalnej.

²⁵ Wywiady z przedstawicielem duchowieństwa, z radną KO I kadencji, z radnym SPW I kadencji.

²⁶ Wywiady z członkiem zarządu miasta I kadencji i radnym AWS III kadencji.

umiejętność „rozgrywania własnych interesów, nawet w poprzek podziałów politycznych”, przekonywania i pociągania ludzi za sobą), aspiracji (jak to ujął jeden z członków zarządu miasta, „chciał być liderem”, według innego, „podjął próbę liderowania”) i sprzyjającej sytuacji politycznej (postępujący rozkład AWS stwarzał nowym działaczom dobre warunki dla budowy kariery). Przyczyn tego respondenci upatrywali w błędnej strategii działania („być może nie można swojego wizerunku budować ciągle na negacji”) i niewłaściwym podejściu do ludzi („był nieojalny...”), co uniemożliwiło mu budowę własnego zaplecza²⁷.

Należy dodać, że wśród respondentów – przedstawiciele wszystkich kategorii – pojawiły się również głosy zdecydowanie przeczące istnieniu lidera we władzach miejskich Rzeszowa w trzech pierwszych kadencjach. Ocena taka w kilku przypadkach wynikała z podanych przez nich definicji lidera, stawiających przywódcom wysokie wymagania, np.: „charyzma osobowościowa”²⁸, „posiadanie całościowej, ideologicznej wizji samorządu”²⁹ czy sprawowanie przywództwa politycznego z jednoczesną umiejętnością jednoczenia wszystkich opcji³⁰.

Kierunki i przebieg karier liderów władz miejskich Rzeszowa

Analiza późniejszych politycznych życiorysów członków władz miejskich, którzy otrzymali najwięcej wskazań w prezentowanych wynikach badań, prowadzi do następujących konstatacji:

1. Większość spośród wskazanych w badaniu liderów nie osiągnęła znaczących efektów w późniejszej karierze politycznej.
2. Najbardziej efektywnie rozwijały się kariery osób, które uzyskały w badaniu najwięcej wskazań.
3. Można wyróżnić główne kierunki karier ówczesnych liderów samorządowych: ścieżka parlamentarna, ścieżki urzędnicze (centralna, regionalna lub lokalna), ścieżki samorządowe – awansu lub kontynuacji.
4. Niewielka liczba liderów władz miejskich Rzeszowa zrobiła karierę ogólnopolską.

²⁷ Wywiady: z radnym I, II, III i IV kadencji, z radnym SLD III kadencji, z radnym AWS III kadencji, z 2 członkami zarządu miasta II i III kadencji, z dziennikarką i dziennikarzem prasy lokalnej.

²⁸ Wywiady z przedsiębiorca i byłym parlamentarzystą.

²⁹ Wywiad z radnym AWS III kadencji.

³⁰ Wywiad z radnym AWS III kadencji.

5. Największy sukces w karierze samorządowej odniósł Tadeusz Ferenc, który od 2002 roku pełni funkcję pochodzącego z wyborów prezydenta miasta.

Mieczysław Janowski, pełniący przez dwie kadencje funkcję prezydenta Rzeszowa, w 1997 roku został wybrany do senatu z listy Akcji Wyborczej Solidarność, w którym to ugrupowaniu działał w latach 1998–2003. W senacie pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Samorządu Terytorialnego i Administracji Państwowej. W latach 2001–2004 ponownie został senatorem, z ramienia Bloku Senat 2001. W 2001 roku na krótko objął stanowisko przewodniczącego Ruchu Społecznego AWS. W 2004 roku, startując z listy PiS, uzyskał mandat posła do Parlamentu Europejskiego. Po rozstaniu z PiS, w 2009 roku bez sukcesu ubiegał się o reelekcję w okręgu podkarpackim z ramienia Polskiego Stronnictwa Ludowego.

Andrzej Szlachta, kolejny prezydent Rzeszowa, nie uzyskał reelekcji w 2002 roku, przez kolejne lata sprawował funkcję radnego. Od 2005 roku jest posłem na sejm z ramienia PiS. W 2009 roku startował do Parlamentu Europejskiego, ale nie odniósł sukcesu. Nie udał się także powrót do samorządu Rzeszowa – w wyborach prezydenckich w 2014 roku uzyskał 22% głosów. Jest przewodniczącym zarządu powiatowego PiS w Rzeszowie. Znalazł się na liście kandydatów PiS do sejmiku wyborach parlamentarnych w 2015 roku.

Józef Górny, wiceprezydent Rzeszowa w latach 1990–1999, sprawował funkcję posła na sejm III kadencji, w latach 1997–2001, z ramienia AWS. W 2001 roku objął stanowisko dyrektora generalnego w Najwyższej Izbie Kontroli, a następnie został wiceprezesem NIK. Od 2013 roku powrócił na stanowisko dyrektora generalnego.

Andrzej Dec, pełniący funkcję radnego nieprzerwanie od 1990 roku, piastował stanowisko przewodniczącego Rady Miasta w roku 2005 i ponownie sprawuje ją od roku 2010. W latach 90. XX wieku związany był m.in. z Partią Konserwatywną i Stronnictwem Konserwatywno-Ludowym, od 2002 roku jest działaczem PO – jest członkiem zarządu wojewódzkiego oraz wiceprzewodniczącym zarządu miejskiego tej partii w Rzeszowie. W barwach PO zanotował nieudany start w wyborach do senatu w 2007 roku.

Jeśli chodzi o pozostałych wskazanych w badaniu członków władz miejskich, wydaje się, że o kontynuacji kariery można mówić w odniesieniu do kilku polityków. Na ich podstawie można wyróżnić główne kierunki tych karier – ścieżka urzędnicza (na szczeblu centralnym, regionalnym i miejskim) oraz kontynuacja drogi samorządowej.

Przykłady karier urzędniczych można odnaleźć w biografii trzech członków władz miejskich. Dionizy Beda w I kadencji pełnił funkcję wiceprezydenta miasta, w II kadencji – pełnomocnika prezydenta ds. gospodarki przestrzennej. Następnie został wiceprezesem Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju miast w rządzie Jerzego Buzka. Karol Wąsowicz, który sprawował mandat radnego Rzeszowa w III i IV kadencji (był wiceprzewodniczącym rady miasta), pełnił później funkcję podsekretarza stanu w resorcie zdrowia w rządzie SLD-UP oraz wicewojewody podkarpackiego w latach rządów tej koalicji. Janusz Ramski, prawicowy radny III i IV kadencji, był członkiem Ligi Polskich Rodzin, potem PiS. Od 2007 sprawował funkcję wiceprezesa Rzeszowskiej Agencji Rozwoju Regionalnego, w 2015 roku w drodze konkursu objął stanowisko Dyrektora Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Dwóch spośród wskazanych liderów kontynuowało karierę urzędniczą. Waldemar Szumny sprawuje do dziś nieprzerwanie funkcję radnego, ma w swoim życiorysie funkcję przewodniczącego i wiceprzewodniczącego rady miasta. Jest także działaczem PiS. Zdzisław Daraż – radny lewicy w latach 1994–2010 – jest nadal aktywny jako przewodniczący wpływowego Stowarzyszenia Przyjaciół Rzeszowa i redaktor naczelny wydawanego przez nie „Echa Rzeszowa”.

Pozostali samorządowcy, których nazwiska pojawiły się w kontekście przywództwa, zakończyli swoją działalność polityczną i samorządową – wskutek braku sukcesu w wyborach miejskich (np. były wiceprezydent Wiesław Walat), własnej decyzji (np. Leszek Trybus) lub zmiany pokoleniowej. Kilkoro z nich kontynuuje działalność społeczną. Zmarły w 1997 roku Adam Matuszczak, działacz solidarnościowej opozycji, radny i poseł, jest patronem jednej z ulic w Rzeszowie. Uroczystości pogrzebowe Antoniego Kopaczewskiego w 2014 roku stały się okazją do przypomnienia i upamiętnienia jego osiągnięć.

Bohaterem najbardziej spektakularnej kariery w rzeszowskim samorządzie jest Tadeusz Ferenc, prezydent Rzeszowa od 2002 roku, który pełnił funkcję radnego w latach 1994–2001, następnie, w latach 2001–2002 zasiadał jako poseł w sejmie (interesujące jest, że w przywołanych badaniach nie otrzymał on wielu wskazań, zaś za główne kryterium jego przywódczej roli uznano wówczas pozycję w głównym ugrupowaniu opozycyjnym w radzie.) Jego strategia w walce o zdobycie i utrzymanie stanowiska prezydenta miasta, a także sposób sprawowania władzy w mieście oparta była na taktyce nieeksponowania przynależności partyjnej (należał do SdRP i SLD, był członkiem władz wojewódzkich tych ugrupowań). W początkowym okresie sprawowania obowiązków szybko stał się najważniejszym graczem i „atutem” lokalnych struktur partyjnych, które stanowiły

istotny rezerwuar jego zaplecza w radzie miasta. Stopniowo jednak zbudował pozycję całkowicie samodzielną, opartą na przekraczającej granice partyjne koalicji³¹. W 2015 roku zadeklarował start w wyborach do senatu.

Zakończenie

Wyniki analizy karier liderów władz miejskich Rzeszowa z lat 1994–2002 zdają się wykazywać, że przywództwo polityczne warunkują przede wszystkim czynniki prawno-instytucjonalne i psychologiczne. Największe sukcesy odnieśli ci, których przywództwo było, w opinii innych samorządowców i ekspertów społecznych, konstruowane w pierwszym rzędzie przez czynniki ustrojowe (zajmowane naczelne pozycje w strukturze organów władz miejskich) oraz psychologiczne (cechy osobowości i strategie postępowania). Należy jednak zwrócić uwagę, że zajmowanie głównych stanowisk w urzędzie miasta wiązało się z umocowaniem lidera w strukturze własnego ugrupowania politycznego oraz z jego zasobami osobowościowymi.

Na zainteresowanie i pogłębione badania zasługuje systemowo-partyjny wymiar przywództwa (obejmujący zagadnienia związane z usytuowaniem lidera względem struktury i wzajemnych relacji partii politycznych). Analiza przypadku Rzeszowa każe zwrócić uwagę na dwa problemy. Pierwszy z nich (związany z karierą Andrzeja Szlachty) dotyczy sytuacji, w której polityk samorządowy wiąże się z najpopularniejszą w mieście i regionie partią polityczną, zostaje jej działaczem i posłem, ale jego próby powrotu na scenę miejską w roli prezydenta kończą się fiaskiem. Może to świadczyć o wyraźnej lokalnej orientacji mieszkańców miasta i nieufności wobec centralnej polityki, której źródła znajdują się w latach 90. XX wieku – okresie, gdy konflikty między aktorami na szczeblu centralnym destrukcyjnie wpływały na funkcjonowanie władz miejskich. Z drugiej strony, ściśle związki z partią polityczną (jak w przypadku Andrzeja Deca) nie stanowią gwarancji sukcesu samorządowca w rywalizacji parlamentarnej.

Wyraźnie zaznaczony w wypowiedziach respondentów problem społecznej widoczności efektów działania, jako kryterium przywództwa, wiąże się z kulturowo-społecznym wymiarem przywództwa i interesującym kierunkiem badań, jakim są zagadnienia związane z wizerunkiem oraz komunikacją lidera z otoczeniem społecznym.

³¹ A. Nijander-Dudzińska, *Wokół lidera miejskiego...*

Kierunki i drogi liderów władz miejskich Rzeszowa można wreszcie rozpatrywać w kontekście peryferyjności ośrodka, który reprezentują. Stosunkowo niewielka liczba parlamentarzystów, urzędników i członków naczelnych władz partii politycznych wywodzących się z rzeszowskiego samorządu może być efektem odległości, jaka dzieli Rzeszów od centrum. Problem ten stanowi jeden z sygnałów o przydatności badań porównawczych, uwzględniających specyfikę społeczno-kulturową poszczególnych ośrodków miejskich.

Bibliografia

- Drzonek Maciej, *Reelekcje prezydentów miast w wyborach bezpośrednich w Polsce*, Wydawnictwo Dante, Kraków 2013.
- Model przywództwa: wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, red. Andrzej K. Piasecki, Wydawnictwo Profesja, Kraków 2006.
- Nijander-Dudzińska Agata, *Mechanizmy funkcjonowania władz miejskich Rzeszowa w okresie transformacji (analiza socjologiczno-politologiczna)*, pod kierunkiem prof. dr. hab. M. Malikowskiego, UR, Rzeszów 2007 (mps).
- Nijander-Dudzińska Agata, *Wokół lidera miejskiego. Samorząd Rzeszowa w latach 2006–2010*, w: *Rzeszów w XX-leciu III RP*, red. Marian Malikowski, Wydawnictwo UR, Rzeszów 2012.
- Pawłowska Agnieszka, *Prawno-instytucjonalny wymiar przywództwa lokalnego (na przykładzie wybranych państw)*, w: *Model przywództwa: wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, red. Andrzej K. Piasecki, Wydawnictwo Profesja, Kraków 2006.
- Rzeszów w XX-leciu III RP*, red. Marian Malikowski, Wydawnictwo UR, Rzeszów 2012.
- Swianiewicz Paweł, Klimska Urszula, *Kto rządzi gminą i jak? Lokalni liderzy polityczni w teorii i praktyce samorządu w Polsce*, SRiL 2003, nr 4 (14).

Streszczenie

Artykuł dotyczy karier politycznych członków władz miejskich w kontekście przywództwa. Punktem wyjścia są wyniki badań funkcjonowania samorządu Rzeszowa, w których zidentyfikowano liderów, jacy pojawili się we władzach miejskich w latach 1990–2002. Kontekst analizy stanowią cztery wymiary przywództwa: psychologiczny, prawno-instytucjonalny, systemowo partyjny oraz kulturowo-społeczny. Celem artykułu jest analiza kierunków i dróg karier politycznych tych liderów oraz identyfikacja uwarunkowań przebiegu tych karier.

Słowa kluczowe: samorząd, władze miejskie, przywództwo lokalne, kariera polityczna

POLITICAL CAREER IN THE CONTEXT OF THE VARIOUS CRITERIA OF LEADERSHIP IN LOCAL AUTHORITIES

Abstract

The article describes political careers of members of local authorities in the context of leadership. The starting point of this report is the research's results of the municipalities in Rzeszów, which identified the leaders who came along there in 1990–2002. The context of the analysis is the four-dimensional leadership: psychological, legal-institutional, systemic-party, cultural and social. The aim of the article is to analyze the direction and the path of political careers of these leaders and to identify the determination of their careers.

Keywords: self-government, municipalities, local authorities, local leadership, political career